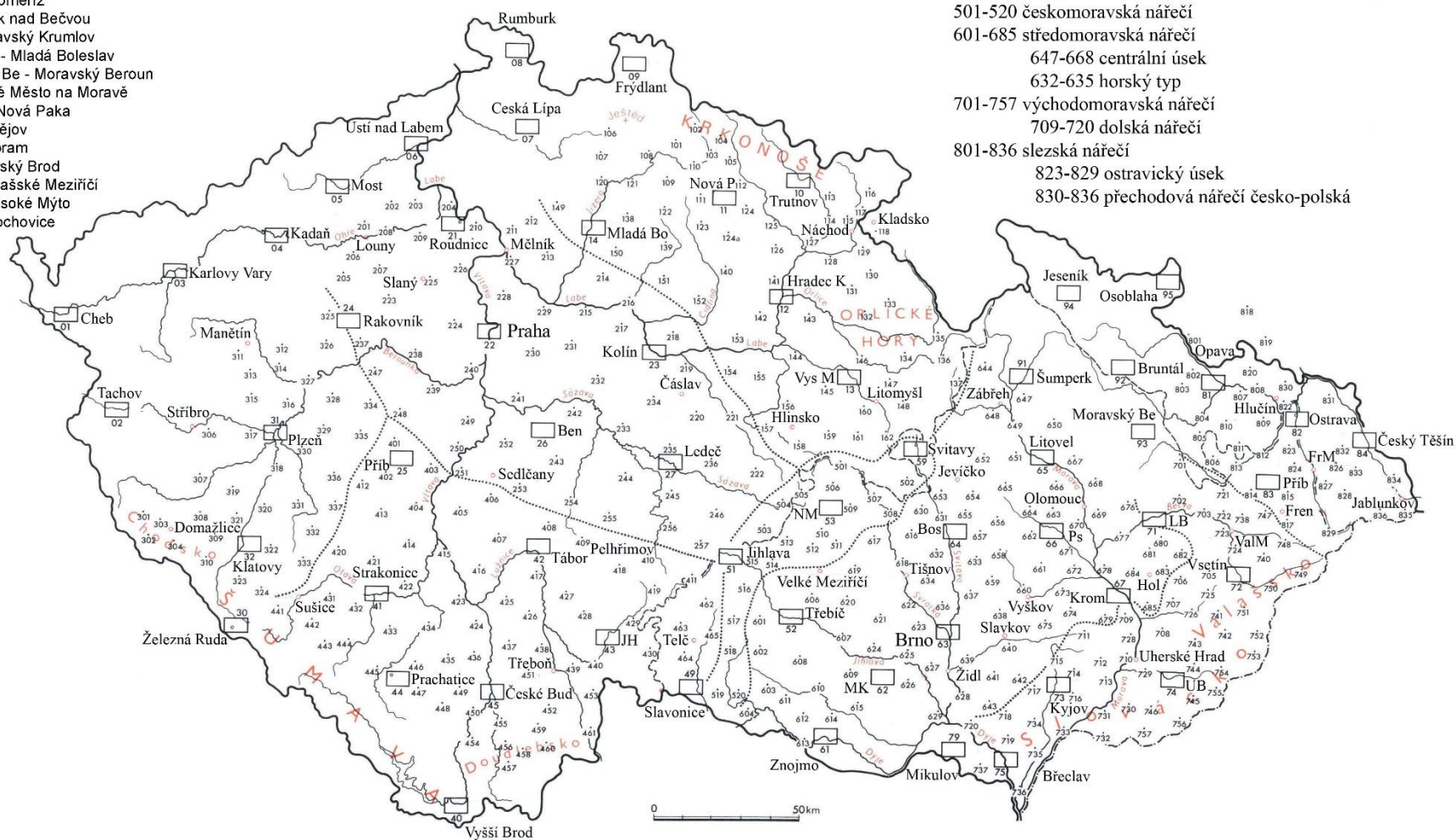

Ben - Benešov
 Bos - Boskovice
 České Bud - České Budějovice
 FrM - Frýdek-Místek
 Fren - Frenštát pod Radhoštěm
 Hol - Holešov
 Hradec K - Hradec Králové
 JH - Jindřichův Hradec
 Krom - Kroměříž
 LB - Lipník nad Bečvou
 MK - Moravský Krumlov
 Mladá Bo - Mladá Boleslav
 Moravský Be - Moravský Beroun
 NM - Nové Město na Moravě
 Nová P - Nová Paka
 Ps - Prostějov
 Příb - Příbram
 UB - Uherský Brod
 ValM - Valašské Meziříčí
 VysM - Vysoké Mýto
 Židl - Židlochovice

101-162 severovýchodočeská nářečí
 201-257 středočeská nářečí
 301-337 jihozápadočeská nářečí (301-304 chodský úsek)
 401-465 jihovýchodočeská nářečí (454-461 doudlebský úsek)
 501-520 českomoravská nářečí
 601-685 středomoravská nářečí
 647-668 centrální úsek
 632-635 horský typ
 701-757 východomoravská nářečí
 709-720 dolská nářečí
 801-836 slezská nářečí
 823-829 ostravský úsek
 830-836 přechodová nářečí česko-polská

Для всех или же почти для всех юго-западных собственно-чешских говоров характерны следующие явления:

(1) диссимиляция зубных в примерах типа *zaplajte, aj ci*.

(2) сохранение долгого *í* после свистящих в примерах типа *cít'it, sítko, vozík*.

(3) топонимы и антропонимы типа *Horažďojce, Novákojc*

(4) несовпадение форм родительного, дательного и местного падежей у существительных женского рода твердого склонения и местоимений, см. *s tí druhí (strani) × na tej drugej (straně)*.

(5) несклоняемые формы притяжательных прилагательных типа *taťínkovo bratr, sestra; sestřínó (-ino) d'etì*.

(6) общее окончание местного падежа у твердых и мягких типов склонения местоимений мужского и среднего рода, ср. *vo našom, f čom, vo ěom*.

(7) формы *si* глагола *být* в позиции глагола-связки и в составе аналитической формы прошедшего времени.

(8) окончания *-ou, -í, -ají (-aji/-aj)* форм 3 лица множественного числа глаголов, например, *nesou, kupijou; prosí, umí; volají*.

В западной части данной группы говоров, помимо этого, встречается также:

(9) вkladное *j* перед *t'*, *d'* в закрытых слогах, например, *ajt'*, *tejd'*.

(10) окончание *-í* в именительном (а иногда и винительном) падеже имен существительных мужского рода одушевленных, например *chlapí*, *sedláci*, *strnadí*.

(11) окончание *-om* в дательном падеже множественного числа существительных мужского и среднего, реже женского рода, например *chlapom*, *kuřatom*; *kravom*.

(12) различие в позиции именительного падежа множественного числа притяжательных местоимений форм, согласованных с одушевленными существительными мужского рода, и форм, согласованных с существительными прочими, например, *naší kluci* × *naše stroje*, *krávi*, в то время как в большинстве собственно-чешских говоров используется единая форма, например *naše kluci*, *stroje*, *krávi*.

(13) аналогичное различие и для оппозиции *dvá* × *dva*.

В юго-восточной части данной группы говоров, можно отметить:

(14) диссимиляцию свистящих, аффрикат и зубных в примерах типа *bejzubej*, *uj zas*, *babijce*, *přej domem*.

(15) глаголы типа *prosit* образуют формы императива типа *proš*, *vož*, *pušt'*, *neježd'i*; *prošte*, *vošte*, *pušte*, *neježd'ete/neježd'ite*.

Среди менее распространенных, в ряде случаев лексически ограниченных особенностей юго-западной группы собственно-чешских говоров можно отметить следующие:

(16) особое произношение сочетаний *l, r* (в западной части также *n, ň*) с *i, í*, например, *p^əlnej, b^əl / p^lnej, b^l...*, *m^əlnář / m^əlnář / m^llnář...*, *vob^əlí...*, *pok^ɤvač...*, *pjek^ɤř, pjek^ɤřho / pjek^ɤ, pjek^ɤřho...*, *čet^ɤřcí*.

(17) рефлексy выравнивания форм инфинитива и элового причастия в сторону перегласованной формы, например, *tříst, zípst; třís, zíblo; začel*.

(18) рефлексy изменения *e > a* в словах *čalo, fčala, řešato, žabro, jahla*.

(19) долгие гласные или их рефлексy в словах *kúš, plouh; pína, plíva, sáze*.

(20) краткие гласные в односложных инфинитивах *nest, vest, pect, sect*.

(21) отдельные слова с рефлексами более последовательным, чем в центральных говорах, переходом *y/i > ej, ú > ou*, например, *dřejví, přejvoz, řejbek...*, *touň, houř, roužnout*.

(22) полное отсутствие звука *g*, на месте которого выступает либо *k* (в новых заимствованиях), например, *akent, brikáda, cikareta*, либо *h / γ*, например, *hdo, Hdíňe, hbelík*.

(23) эпентеза вокалического элемента в рефlekсах словообразующих *l̥, r̥*, например, *salza / selza, h̥r(d)lička, umerlec / um̥rlec / umirlec*.

(24) остатки фонемы *y* или его рефlekса *e* (Stříbrsko, Doudlebsko, Klatovy, České Budějovice, Dačice, Jihlava)

(25) остатки не подвергнувшегося дифтонгизации *ú* (Stříbrsko, Manětínsko, Doudlebsko_Domažlicko)

(26) рефlekсы мягкого *m'* в виде *mj*, например, *mjesíc, mjesto* (Manětínsko)

(27) изменение *vi > j(i)* в словах типа *Horažďojce, Novákojc*, ср. также *Horažďouce, Novákouc* (*Horažďoce / Horažďoujce, Novákoc / Novákuc*).

(28) изменение *vje > je* в словах типа *sjet, sjetlo, ječnej, jetáfka*.

(29) непоследовательное озвончение конечного парного глухого согласного перед гласным следующего слова или перед *v-*, например *pázd vofce*.

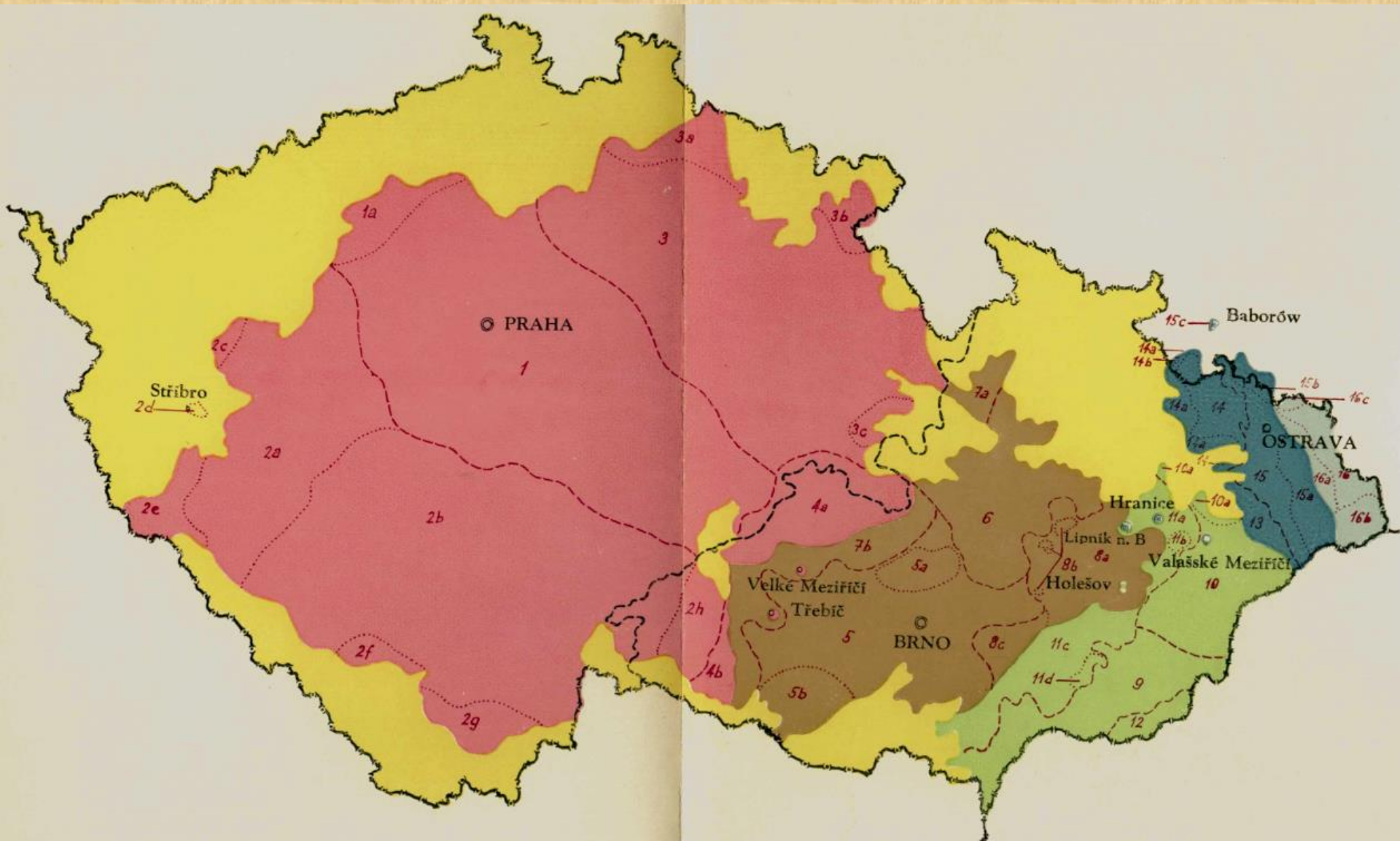
(30) изменения *sč > chč, sc > chc, stř > chtř*, например, *chčest'í, rochcest'í, chtřecha*

(31) изменения *tř (stř) > kř (skř)*, например, *křilet, křemcha / skřemcha* (|| *chtřemcha*)

(32) отсутствие протетического *j-* в словах типа *ít, iskra, ídlo, itrňice*

(33) рефlekсы отсутствия перехода *r' > ř* в отдельных словах, например, *horejší, houreski, parez, rezanka*.

- 2c úsek manětínský
2d národnostní ostrůvek stříbrský
2e úsek domažlicko-horšovskotýnský
2f úsek prachatický
2g nářečí doudebské
2h úsek třeštsko-dačický

2c úsek manětínský
 2d národnostní ostrůvek stříbrský
 2e úsek domažlicko-horšovskotýnský
 2f úsek prachatický
 2g nářečí doudlebské
 2h úsek třeštsko-dačický

(1) наличие твердого *l* или хотя бы его рефлексов

(2) следы мягкости губных не только перед историческим *ě*, но и перед *i*, *í*, например *pjivo*, *babjička*, *bjílej*;

(3) закрытое произношение гласных *e* — *é*, *o* — *ó*, *á*, *ej* || *yj* > *ij*, *ou* || *ui* > *ú*

(4) открытое произношение гласного *i*, что может привести к его изменению в *i* > *y* (*e*)

(5) более последовательное, чем в других чешских говорах, употребление окончания *—i* (в ходских говорах *—í*) в родительном падеже единственного числа существительных женского рода на согласный, например, *do vesňici*, *z vorpci*;

(6) огласовка *sim* (*səm* / *sṃ*), *som* формы 1 лица единственного числа глагола *být*

В пражатицких говорах, кроме того, встречаются формы инфинитива на *-t' / -t'i*, например *nesť*, *pect'*, *bejt'* / *nest'i*, *pect'i*, *bejt'i*, в связи с чем эти говоры иногда называют титяцкими (*tiťácké*).

В районе *Třešt' – Dačice* встречаются эловые причастия в форме *neslu*, *řeklu*.

К востоку от Дачиц можно услышать форму *chcou*.

Для **ходских говоров** характерно следующее:

- (1) переход $d > r$ в интервокальной позиции, а также (реже) после гласного перед звонким согласным, например *derek, poruška, buru; svarba, pormáslí, karlec*.
- (2) протетический *h-*, например *hučitel, houvrať, hídlo, habi*.
- (3) рефлексы выравнивания в сторону перегласовки в примерах типа *smít se, přít, vokřít; smíl se, příl*.
- (4) долгота в формах местоимений типа *náše, váše*
- (5) долгота гласного перед формообразующим суффиксом инфинитива или элового причастия *bježít, sedít..., chováť, voláť; bježíľ, sedíľa*.
- (6) Огласовка *bul, bula, bulo* элового причастия глагола *být*, в связи с чем носителей этого диалекта называли *Buláci*.

Яркой особенностью **доудлебских говоров**, в сравнении с большинством собственно-чешских говоров, является отсутствие протетического *v-* перед начальным *o*, ср. *ohěň, oko...* Кроме того, в группе «глухой согласный + *v*» происходит оглушение последнего, например: *kfočna, tfúj*.

Číčov (německy *Tschitschow*) je vesnice, část města Spálené Poříčí v okrese Plzeň-jih. Nachází se asi 6 km na východ od Spáleného Poříčí. V roce 2011 zde trvale žilo 182 obyvatel.

Pohled na obec

a) Z Číčova, okr. Plzeň-jih (žena, 1879)

(Jak se pekl chléb.) *To sme mňeli takoví dříže, ešte jí mam na púďe, takoví dříže_a — to sme vohřili vodu_a — •zaďelali, nakvasili napřet kousíček kvasňic, tak skinoul chleba. Tak sem vitopila pec, rozhrnoula potom to •uhlí_abi se rozležela ta pec, abi bila stejne — horká, tak sem, potom diš už to bilo_uhasínalí — •a chleba bil skinutej, tak sem takovim pohrabáčem vihrabala •uhlí do těch •úst, no_a fsaďila sem |ho. A — tak tam bil dvje hoďini. A bəl takovej visokej a bəl chutnější než řički ten chleba.*

(Zaznamenali J. Voráfi a P. Jančák.)

Mlýnec je malá vesnice, část obce Poleň v okrese Klatovy. Nachází se asi 2 km na jihozápad od Poleně. Je zde evidováno 26 adres. V roce 2011 zde trvale žilo čtyřicet obyvatel.

b) Z Mlýnce, okr. Klatovy (žena, 1918)

(Na malinách.) *Ale to se nám to setříslo, vet! Jen dibi nebili ti houváďí. Po celejch nohouch mi žerou. Ale dokad' budou maliní, tag budu chodit. Já sem skráje nebyla, tak to mušim dohnat... Ale dít ti peníze za to sou zasloužení, dít to vůbec nepřibejvá! Fčera sem tú bala votpúlne. To bl' hic, to bala hrúza. Já sem se potěla jako miš. To sem tadi bala ze Zdenkou Kadlojic a z Macánojicma. Zdenka říkala, ze pude jenom nákejch jednou dvakrat pro drobek. Pag že bude jezďit z Emílem na hejprlata¹ na kolach ňekam na druhou stranu na Slajkojce nebo do Houslova.*

¹ borůvky

(Z rukopisné práce L. Blažkové.)

Obec **Bukovany** se nachází v okrese Příbram, kraj Středočeský, asi 16 km jihovýchodně od Příbrami. Žije zde 85 obyvatel.

Bukovany

znak

vlajka

c) Z Bukovan, okr. Příbram (žena, 1888)

S tou Krejčovou sme si taki •užili, diš tu bila v leťe na dovolenej. Jednou taki že prej pude z detma na houbi, a — vzala si pitel, no tašku takovou. A nej šla, tag bila v zahrátce. Co tam d'elala, nevím. Pitel tam ale nechala •a šla. Příde z hup, a že prej pitel zapomněla doma. Já sem mezitím f tej zahráce nebila, no tak sme tam šli, hledali sme, pitel nihde. Tag vona že prej ho nechala v lese.

(Z rukopisné práce J. Čihákové-Jancákové.)

Cerhonice jsou obec ležící v jižních Čechách v okrese Písek. Žije v ní 145 obyvatel. První písemná zmínka pochází z roku 1291.

Cerhonice

Zámek s kaplí sv. Vavřince

d) Z Cerhonic, okr. Písek (A. žena, 1896; B. muž, 1894)

(Osvobození.) A. *No tak_asi k •osmej hoďiňe nebo tak ňegdi to bilo, mi vám viďime tajdle po tej silňici k Vostrofcum, vono vám tu •uháňeli na koňích, k Vostrofcum to bilo ne? A nejčkin déme na zahradu •a ňehdo nejčki přišel •a povídá: Podívejte, jak se támle k Rakovicum kouří. Tam stříleli. Voňi tam museli taki ňeco —*

B. *Mi smě bili fšichňi auf, liďi tadi. Šátkama, bílejma se na ňe mávalo, tadi ke kaplijce, tadi co máme kapličku, tadi sme bili. Tadi nadletovali, jedna dvje tři dicki pust'ili pumu_a zaz le'eli.*

(Zaznamenali P. Jančák a J. Jančáková.)

Pluhův Žďár (německy *Pluhow*)
je obec v okrese Jindřichův
Hradec v Jihočeském kraji. Žije v
něm 600 obyvatel.

Pluhův Žďár

Kostel Narození Panny Marie

znak

vlajka

e) Z Pluhova Žďáru, okr. Jindř. Hradec (žena, 1893)

Ve válce sem_mňela černí prase. A mňela sem ho tak skovani_abi ho žádnej neviděl, abi ho žádnej neslišel. A bilo tag hodní že mlčelo. Potom už sme to chleli zabít, •a — abi to žádnej zase nevedel. Přišel řezník, támle na hrázi stálo bap, — mňe už tak — břicho bolelo, teť sme se dočkat nemohli gdi ti babi vodejdou — nejčkon vám strch se takovej vítr, tak ten řezník skočil do tí kolni_a střelil, ti babi tam •ešťe stáli, — no tak potom přeci ňák si nefšimli, tak sme nanosili vodu •a fsecko sme to tak udělali v tej kolně •abi hold žádnéj nevedel.

(Zaznamenali J. Voráč a A. Rubín.)

Březí (německy *Bries*) je malá vesnice, část obce Dražíč v okrese České Budějovice. Nachází se asi 2 km na západ od Dražíče. Je zde evidováno 12 adres. V roce 2011 zde trvale žilo patnáct obyvatel.

Dražíč

Zámek Dražíč

znak

vlajka

f) Z Březí, okr. Č. Budějovice (muž, 1891)

Chlapi mi říkali: Ďi g doktoru. No tak sem šel do toho Plzence g doktoru, a dij sem tam přišel — a viděl sem jak s tema pacientama: Marš, nechceš d'elat, tak sem si mislel že mi to taki řekne. No tudíž von povídá: Tak se sleč, dij sem mu řek, že mje bolí žaloudek. Slik, položil mje tam na _otoman — a nasadil si trubici dlouhou — a na voko sklo takoví jako mívali hoďinářři, povídá: Ti si sňet náki maso z nechutí, a vono ti votalo v žalutku •a mechovatí ti. Tak kráce mi dal takovej lík, a hnal to spodem, ne pumpovad žaloudek. A vono to bilo jako žabinez na ribňiku.

(Zaznamenali J. Voráč a A. Rubín.)

Hodoviz (často uváděn jako Hodovíz, dříve též Hodovice) je vesnice v severní části okresu Plzeň-sever, část obce Hvozd. V roce 2011 zde trvale žilo 45 obyvatel.

g) Okrajové nářečí z Hodovíze na Manětínsku, okres Plzeň-sever (žena, 1864)

Nu zažila sem lecos. Vejdelki nebəli, nebəlo živobití. Něčko je to tu lepčí než to bejvalo. Já sem zlášť, voňi sú tadi f tej chalupi. Tudle voko sem si rozbəla. Mám ceru vdanú, chtěla sem jí pomoct krmít, kráva mňe flákla. Voko sem mňela rozbití na hadri. Štrnáckrát sem bəla v Maňetěňe u dochtora. Mám je přič docela. Muší stačit než jedno. Viďela sem na ňe lepčí. Tet' už ani jahlu nadřit nemůžu, začne se mi to mňeňit a je po práci.

(J. Voráč, česká nářečí jihozápadní, s. 87n.)

Obec **Sulislav** (německy **Solislau**) se nachází v okrese Tachov, kraj Plzeňský. Nachází se 32 km východně od Tachova a 22 km západně od Plzně. Žije zde 209 obyvatel.

Sulislav

znak

vlajka

h) Okrajové nářečí ze Sulislavi na Stříbrsku, okres Tachov (muž, 1884)

Pole nejsou dobří, studeněj jíl. Tadi je velká zima, mi sme tadi přes štiri sta,¹ tři neděle sme pozdějš² než Hněvňice. Je to tadi půl hoďini vod nás, voňi leží vo sto metrú hlejpš, dolejš. Sejeme pšenci, voves, žito. Jinda nič jinəho nebəlo neš pšano³ — to ste dostal misku kaši. Di matka chodila na práci sedlákom, přinesla misku kaši každej den. I na svadbach k uctívání přinesli pšanovú kaši a křenovú vomáčku... Zámožnější si dopřáli víc. Podle stavu mjej šat a stravu.

¹ metrů nad mořem ² roz.: s úrodou ³ proso, jáhly

(J. Voráč, Čes. nářečí jz., s. 89.)

Obec **Lažišť** se nachází v okrese Prachatice, kraj Jihočeský, zhruba 6 km severozápadně od Prachatic. Žije zde 316 obyvatel.

Lažišť

Náves

znak

vlajka

ch) Z Lažišť, okr. Prachatice (muž, 1892)

Taki sem jedenkrát — zimní dobu — krmil, bál sem_ešte v maštali. A von přišel prosit' vo noclech. Já poám: Nejčko, takle dlouho¹? A von povídá: Celou vesňici sem už skoro vichodil •a ňihdeš mňe nechťeli nechal přez noc. Co sem mňel s ňim d'elat, tag já sem ho přes tu noc nechal ve stáji. Přinej sem mu slámu. Jenže von druhej den přič nešel. Dávali sme mu svaření mlíko k sňídaňi, zdarma — skrátka sem nevzel vod ňej ňihdi ňic. A_uš to trvalo celej tejden. A tag zvláštní — smrad bál f tej maštali, že mje •aňi nechutnalo •íst. Proto bisme se ho bili ráďi zbavili. Nechťel sem ho popadnout' •a vihodit', tak přišel potom •otec, čuchá —já poám: No to je tule voj tohodle. Tak sem_mu vzal potom ranec — a tak šel za mnou.

¹ pozdě

(Zaznamenali J. Voráč a A. Rubín.)

Obec **Postřekov** (v chodském nářečí *Potřekovo*, německy *Possigkau*) se nachází v okrese Domažlice v Plzeňském kraji. Žije v ní přibližně 1 100 obyvatel. Historicky se jedná o největší z 11 chodských vesnic.

Kapele sv. Jakuba

znak

vlajka

i) Chodské nářečí z Postřekova, okr. Domažlice (žena, 1884)

Já si nepomatuju di_se mi ptají f kerím roce,¹ já nejsem stavu si spomenút. To sem bəla f Klenci •u toho doktora, u tutoho Strejčka. A teki řek: F kerímpa roce ste rozená? A křičil. Já sem řekla: No, holt je mi vosʼndesát let sem řekla, f kerím roce to já nemohla řect. A von mislil diš mi videl že sem stará, tak von míslil teki ze sem hluchá. Já sem řekla: Je holt mi vosmdesát let •a von se vohlít •a povídal: Ale babi vipadáte na šedesát! Zdrovna tak! Já povídám: Ba j'ú, támdle mám húlku — za dveřma, ad' du kam chci tak mušim míd húlku, diž vrávořu. Na starí lidí křičí — to von si mislí že ti lidí nesliší. Ale slišet já sliším dobře.

¹ Róz.: jsem se narodila

(Zaznamenali J. Voráč a P. Jančák.)

Soběnov (německy Oemau) je obec ležící v malebné krajině na úpatí vrchu Kohout (871 m n. m.) nejvyššího vrcholu přírodního parku Soběnovská vrchovina, lidově zvaného Slepíčí hory. Žije zde 382 obyvatel.

Soběnov od SZ

znak

vlajka

j) Doudlebské nářečí ze Soběnova, okr. Č. Krumlov (muž, 1892)

Já som se nechťel učit, já som chťel zústat — u zemjedyelství, mje se lib'ila sedlačina. No ale matka přece povjídala: Jen se mušíš přece něčemu naučit. Taťíneg žif nebil_uš, jo ten bil žif_ale ten bil horňík, ten d'elal támle ve Štírsku. Tak mi jednoho našla chlapíka, zedňíka teda, kerej — že se o mje veme, že me veme sebou. Ten chlapík to bil takovej kosík, diš sme přijeli na místo tak_on — se zdrhnul •a mje nechal. V noci nějak vistoupnul, sme se žádnéj nefšimli — že se nám straťil — z vagonu. A nejčkon diž bilo čas, tak •ostatní_uš, teda ti jeli dál, povídali mi: Hde je ten chlap? Já som nevjeďel, •oňi taki nevjeďeli. A nejčko — ti mušíš vistu|povat!

(Zaznamenali J. Voráč a A. Rubín.)

